

it. On the contrary, oral speech implies the presence of an interlocutor. The speaker and the hearer do not only hear, but also see each other. Therefore, oral speech often depends on how it is perceived. The reaction of approval or disapproval, the replies of listeners, their facial expressions, gestures – all this can affect the character of speech, change it depending on how it is perceived [10, с. 9].

Thus, written and oral forms of communication differ in the form of implementation (written form is graphically fixed, follows spelling, punctuation norms, while oral form is sounding, follows orthoepic norms and norms of intonation); generation of form (in writing editing is possible, oral communication is produced spontaneously); the relation of the addresser to the addressee (written communication is mediated, the absence of the addressee has no influence, while oral communication is direct, the presence of the addressee has an effect).

References:

1. Адмони В. Г. Система форм речевого высказывания / В. Г. Адмони. – М., 1994. – 153 с.
2. Арутюнова Н. Д. Человеческий фактор в языке: Коммуникация, модальность, дейксис / Н. Д. Арутюнова, Т. В. Булыгина, А. А. Кибрик. – М., 1992. – 281 с.
3. Василик М. А. Основы теории коммуникации / М. А. Василик. – М., 2003. – 615 с.
4. Гальперин Н. Р. Текст как объект лингвистического исследования / Н. Р. Гальперин. – М., 1981. – 139 с.
5. Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк. – М., 1989. – 312 с.
6. Долинин К. А. Стилистика французского языка / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 1987. – 303 с.
7. Домашнев А. И. Интерпретация художественного текста / А. И. Домашнев, И. П. Шишкина, Е. А. Гончарова. – М., 1989. – 205 с.
8. Карасик В. И. О типах дискурса // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград, 2000. – С. 5-20.
9. Кожин А. Н. Функциональные типы русской речи : учебное пособие для студентов филологических специальностей университетов / А. Н. Кожин, О. А. Крылова, В. В. Одинцов. – М. : Высшая школа, 1982. – 222 с.
10. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения / Н. И. Формановская. – М., 1989. – 159 с.
11. Цурикова Л. В. Проблемы когнитивного анализа дискурса в современной лингвистике / Л. В. Цурикова // Вестник ВГУ – Серия 1. Гуманитарные науки – 2001 – № 2. – С. 128-157.

**СЕМАНТИКА МОЖЛИВИХ СВІТІВ –
РЕАЛІЗАЦІЯ АВТОРСЬКОЇ СВІДОМОСТІ**

Галина Олейнікова

к.філол.н., доцент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

У семантичному просторі мови існують світи, які не є копіями того, що існує і розвивається в дійсному світі. Ці розумові простори отримали назву «можливих світів».

Семантика можливих світів – це концептуальна модель, яка розглядає «можливі світи» як семантичну інваріантність, в основі якої лежить здатність людини міркувати над ходом життєвих подій, представляти нинішній та гіпотетичний розвиток різноманітних учинків та явищ, конструювати і трансформувати можливі зміни ситуацій як у реальному, так і в ірреальному майбутньому, одночасно використовуючи свій попередній досвід, і моделювати інший результат уже звершених подій.

Людська свідомість здатна спрогнозувати альтернативу кожній дії чи факту, а так званий «ментальний зір» людини має можливість сягати далеко за межі реального світу

й дозволяє нам перебувати не тільки «тут» і «зараз», але й фантазувати про світи, відмінні від реального світу.

Актуальність теми визначається тим, що аналіз теорії можливих світів та їх функціонування в дискурсі оригіналу та в іншій мовній версії твору відкриває нові перспективи для пізнання специфічних законів побудови авторської картини художнього світу. Дана стаття являє собою спробу аналізу уявлень учених про використання теорії можливих світів у зображенні ірреальних ситуацій і явищ у текстах різних жанрів літератури.

Ідея про множинність можливих, паралельних світів сьогодні дуже популярна. Вчені давно сперечаються про те, що життя на Землі не є єдиним у Всесвіті, що є інші населені світи, Галактики, більше того, наш земний світ також складається з паралельних світів. Найбільш часто форма дискусії з подібного питання спостерігається в популярних телепередачах, пов'язаних із потойбічним світом. Вони описують сенсаційні, нереальні ситуації або явища, що відбуваються в нашому повсякденному житті.

Література, кінематограф, живопис як наймасовіші види мистецтва, що найбільше впливають на людську свідомість, активно та всебічно займаються «матеріалізацією» вигаданих темпоральних і просторових світів. Так, художня література ХХІ ст. часто звертається як до постулатів філософії та логіки, так і до синергетики – науки, що вивчає процеси становлення складних систем і виявляє загальні закономірності еволюції систем живої та неживої природи [2]. Останнє тлумачення безпосередньо знаходить своє відображення в теорії можливих світів, де звичне, буденне для людини переломлюється в ірреальний, вигаданий простір.

Починаючи із середини минулого століття, світова художня література просто наповнена ідеями можливих світів. Це письменники як науково-фантастичного жанру (А. Азімов, Р. Шеклі, М.Крайтон, Рей Бредбері, С. Лем, К. Пріст, брати Стругацькі), жанру фентезі (Дж. Мартін, Дж. Р. Толкін, Дж. Роулінг), так і автори інтелектуального детективу (Джон Кейз, Уілбур Сміт, Джеймс Роллінс). Цікавим є той факт, що автори подібних творів відмінно володіють науковими досягненнями в галузі фізики, астрономії, біології, логіки й дуже правдоподібно описують неіснуючі можливі світи, начебто їх існування навіть не може бути піддано сумніву.

Звідси інтерес художньої літератури до теорії можливих світів, очевидний і актуальний сьогодні. Відтак можна з упевненістю сказати, що жанр наукової фантастики, жанр фентезі є яскравим прикладом прояву множинності ірреальних, паралельних, алогічних або ж «інших», можливих світів.

«Можливі світи» – це дуже складна філософська, логічна і математична проблема. Родоначальником ідеї можливих світів виступає німецький філософ Готфрід Вільгельм Лейбніц. Розмірковуючи про світобудову, він стверджував, що Божественний розум одвічно містить варіант нескінченної кількості світів, але як реалія обирається кращий із них. «Його (кращого зі світів – the best of all possible worlds) модальні орієнтири слід визначати саме виходячи з безлічі альтернативних світів: правдиве те, що істинно у всіх із них» [11, с. 333-334]. На думку А. П. Бабушкіна, в цій ідеї Лейбніца закладений «ап'юріорний» принцип примату можливого над дійсним [3, с. 5].

Семантика можливих світів активно розробляється в сучасній когнітивній лінгвістиці тексту. Як стверджує один з основоположників теорії семантики можливих світів Я. Хінтіккі, можливі світи – це ймовірний стан справ відносно суб'єкта, що знаходиться у світі реальному та який своє реальне «Я» проектує в інші розумові простори [8, с. 6].

Цікавим, на наш погляд, є спостереження процесу «адаптації» суб'єкта (читача) при читанні науково-фантастичного тексту і проєкції зображеного фантастичного світу в можливий світ реальності. Насамперед, ця адаптація включає вивчення нових об'єктів, нових надприродних явищ, покликаних розмістити читача поза «тут і зараз». У світі контрфактичних подій і явищ читач подумки звертається, насамперед, до минулого соціального і життєвого досвіду, і «картини» пережитого або того, що гарно уявляється, «реанімуються», виступаючи як порівняння» [3, с. 21]. Таким чином, завдяки авторській свідомості й читацькій інтерпретації відбувається штучне «розширення» внутрішньотекстового природного світу наукової фантастики.

У цілому багато лінгвістів (А. П. Бабушкін, Ю. С. Степанов, Я. Хінтіккі, Н. Д. Арутюнова, О. В. Падучева, Ю. А. Обелець) схиляються до того, що реальний світ має фізичний характер, а можливі світи сприймаються як щось мислиме, але не відображає реальний стан справ [3, с. 4]. Саме дані світи дають простір «для найсміливіших екстраполяційних фантазій» [5, с. 133]. Це, перш за все, стосується художніх, белетристичних, наративних текстових світів, де чітко простежується повна свобода вимислу і фантазії автора, де «правильність» уявного світу не базується на його збігу, ототожненні з об'єктивною реальністю. «В художньому тексті *будуються* неіснуючі світи, які є плодом авторських уявлень про дійсність і навіть поєднань в реальності непоєднуваного. В цьому випадку когнітивна й емоційна структурації «можливого світу» підпорядковуються закономірностям індивідуальної авторської свідомості – в тому числі мовної» (курсив наш – Г. Олейнікова) [4, с. 66].

Це справедливо для художнього тексту будь-якого жанру, але перш за все теза про побудову неіснуючого світу актуальна для текстів жанру наукової фантастики. Породжуючи можливий світ художнього твору, автор використовує свій потенціал індивідуального світу, побудований на власній фантазії і вигадці. Нез'ясовність, загадковість, надприродність – характерні риси науково-фантастичної літератури. Саме тут «фантазія протиставляється первинному / реальному світу, бо її образи не тільки «не присутні наявно», але й не можуть бути виявлені в дійсності; вони є приналежністю уяви» [3, с. 42].

Спираючись на теорію можливих світів, можна виділити найбільш важливі особливості, властиві саме науковій фантастиці: обов'язкова наявність контрфактичного або «іншого», вигаданого світу. Оперуючи термінами семіології, це наявність того, що позначає, при відсутності того, що позначається поза контрфактичного світу – «відсутня парадигма» [5, с. 12]. При цьому, як зазначає Цв. Тодоров, літературний прийом сприйняття контрфактичного світу як реального слід вважати критерієм «чистого жанру фантастичного» [7, с. 32-44].

На підставі семантики можливих світів, де розглядається ірреальний світ, світ, побудований на фантазії, Н. Трейл пропонує загальний підхід до літературних творів (а cross-generic approach), заснований на двох контрастних сферах – природності (physically possible) та надприродності (physically impossible) зображуваного світу. В результаті дослідницька виділяє дуже дробну типологію підвидів (sub-modes) фантастики, згідно з якою різні види фантастичного відображають різне ставлення до опозиції між світами фізично можливими і неможливими (про це див. [12, с. 15-18]).

Проте, якою б великою ця опозиція не була, всі гіпотетичні світи, представлені в жанрі наукової фантастики або фентезі, неодмінно пов'язані зі світом реальним. Перш за все, цей зв'язок проявляється в наявності реалістичної підстави, на якій будується контрфактичний універсум, бо ірреальне може сприйматися таким тільки на тлі реального. А. Фаулер говорить про те, що читач у своїй уяві реконструює світ, можливий

з точки зору реального світу або, у випадку з фантастичною літературою, світ, пов'язаний з реальним ланцюжком трансформацій [8, с. 9]. Фантастика використовує вигадку з метою створення контрфактичного світу, суміжного зі світом реальним, контрфактичний світ служить одночасно відображенням і трансформацією світу реального: «прибульці, монстри або ті незнайомці, що просто відрізняються від нас – дзеркало, що відображає людину. Чужий (вигаданий) світ – дзеркало, що відтворює реальний світ, але це дзеркало не тільки відтворює, але й трансформує» [9, с. 139].

Як зазначає В. Ф. Асмус, «Самий відчайдушний фантаст і візіонер не «творить» свої образи, але складає їх, комбінує, синтезує з реальних даних і реальних компонентів досвіду. Тому в найшаленішій і найбезглуздішій уяві завжди можна знайти якийсь нехай незначний, але все ж реальний еквівалент» [1, с. 30-31].

Таким чином, з вищесказаного випливає, що лінгвістами безперечно визнається наявність множинності текстових, можливих світів, створених авторським свідомим підходом. Дана ідея підтверджується словами У. Еко про необхідність використання теорії можливих світів в галузі літератури з метою адекватного пояснення наскільки вигаданий світ відрізняється від світу реальних подій і явищ.

Література:

1. Асмус В. Ф. Чтение как труд и творчество / В. Ф. Асмус // Вопросы теории и истории эстетики. – М. : Искусство, 1968. – С. 55-68.
- Домброван Т. И. Диахроническая лингвосинергетика – новый ракурс исследования эволюции языка / Т. И. Домброван // Интегральна теорія англомовної комунікації: колективна монографія / під заг. ред. Т. І. Домброван. – Одеса : КП ОМД, 2015. – С.65-106. Записки з романно-германської філології. – ВИП. 2 (33) – Одеса : КП ОМД, 2014. 2014. – С. 24-39
2. Бабушкин А. П. «Возможные миры» в семантическом пространстве языка / А. П. Бабушкин. – Воронеж : ВГУ, 2001. – 86 с.
3. Булатецька Л. І. Теорія і теоретизація у лінгвістиці / Л. І. Булатецька. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 175 с.
4. Лазарев В. В. Текстовая лингвистика / В. В. Лазарев // Лингвистика текста. – Пятигорск : Изд-во Пятигорского ин-та иностр. языков. – С. 77-81.
5. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля. – К., 2008. – 712 с.
6. Тодоров Цв. Введение в фантастическую литературу / Цв. Тодоров. – М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. – 144 с.
7. Хинтиikka Я. Ситуации, возможные миры и установки / Я. Хинтиikka // Знаковые системы в социальных и когнитивных процессах. – Новосибирск : Наука, 1990.
8. Fowler R. Studying literature as language / R. Fowler // The Stylistic Reader From Roman Jakobson to the present / Ed. By J.J. Weber. – Lnd. Sydney, Aukland : Arnold. – P. 196-205.
9. Jacobson R. O. Linguistics and Poetics / R. O. Jacobson // Style in Language. – N.Y., 1960. – P. 353-357.
10. Leech G. N. Semantics / G. N. Leech. – London : Penguin Books, 1990. – 383 p.
11. Traill N. H. Possible Worlds of the Fantastic: The Rise of the Paranormal in Literature / N. H. Trail. – Toronto : University of Toronto Press, 1996. – 197 p.

СОМАТИЧНА ЛЕКСИКА В НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ

Анна Петкова

магістрантка факультету іноземних мов

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – доц. Головіна Н. Б.

Нова парадигма лінгвістичних досліджень останнього десятиріччя стала своєрідним поштовхом для широкого спектру вивчення соматичної фразеології в